

BULGARİSTAN'DAKİ TÜRK VAKIFLARI VE VAKIF ABİDELERİ

Sadi BAYRAM

 elçuklular ve Osmanlılar, gittikleri her yerde, öncelikle adaleti tesis etmişler, daha sonra ise, şehirleri vakıf yolu ile imâr ve ihya etmişlerdir. Ahilik Teşkilâtı ile esnaf ve sanatkâra otokontrol sistemi getirmiş, manevî değerlere büyük saygı duyarak insanlık şefkât pınarını gönüllere akıtmıştır. Tekke ve zaviyelerle iyi, güzel ahlâkı yaymaya çalışmış, bir nevi halk üniversitesi olmuş, olgunluğun yollarını göstermiştir.

Türkler, feth ettikleri her şehirde, öncelikle dinî ibadetleri için ulu camîler, yanına mektep, medrese kurmuşlar, bunların idâmesi için de hayrî ve sosyal amaçlı vakıflar tesis etmişlerdir. Hayrî ve sosyal amaçlı tesisler: sıbyan mektebi, medrese, imâret, darüşşifa (hastahane), han, hamam, köprü, su yolları, arasta, bedesten, kervansaray, kütüphane ve benzeri müesseselerdir.

Atalarımız, bugünkü Bulgaristan'da da çeşitli vakıflar kurmuşlardır. Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Tapu ve Kadastro Arşivi ve çeşitli kütüphanelerde bulunan eserler ve kayıtlar dışında, sadece Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 402 adet vakıf kaydı bulunmaktadır.

Vakıfların şehirlere göre dağılımı şöyledir:

Şumnu'da	33,	Zagra-i Atik'de	21,	
Filibe'de	38,	Karın-âbâd'da	9,	
Ziştovi'de	10,	Akçakızanlık'ta	7,	
Silistre'de	20,	Razgrad'da	6,	
Cumapazarı'nda	2,	Darı-dere'de	5,	
Hasköy'de	1,	Doyran'da	1,	
İslimye'de				
13,	Köstence'de	1,	Varna'da	22,

Ceberoğlu'nda 1, Sultanyeri'nde 5, Usturumca'da 1, Yenipazar'da 1, Vidin'de 5, Lofça'da 1, Niğbolu'da 5, Prevadi'de 3, Ruscuk'da 16, Hacıoğlupazarı'nda 5, Balcık'da 15, Koşukavak'da 1. Yanbol'da 1, Aydos'da 4, Plevne'de 5, Ahıçelebi'de 9, Köstendil'de 10, Çırpan'da 6, Samako'da 5, Uzuncaâbad'da 11, Sofya'da 12, Killi İsmail Geçidin'de 6, Lom'da 2, Doğancılar'da 1, Tatarpazarı'nda 11, Cisri Mustafa Paşa'da 6, İzladı'de 2, Eğridere'de 8, Servi'de 3, Tırnova'da 35, Mevrekop'da 7, Elhadlı'da 1, Kırcaali'de 7 vakıf bulunmaktadır. Vakıflar Bölge Müdürlükleri'nde bulunan belgeler bu rakamın dışındadır.

Sözkonusu vakıflardan bazı isimler zikretmek gerekirse: 1630 tarihli Yemen Fatihi Sinan Paşa'nın Uzuncaâbad Vakfiyesi, Candarlızâde Sadr-ı Esbak İbrahim Paşa bin Halil Paşa'nın 1498 tarihli Filibe'ye ait vakfiyesi, Rüstempaşazade İskender Bey ibni Abdurrahman ve İsmail Beyler'in 1467, 1470, 1471 tarihli Filibe'ye ait vakfiyeleri, Sultan İslâm Giray Han ibn-i Azamet Han'ın Yanbol'a ait 1732 tarihli vakfiyesi, Sultan Mahmud'un Niğbolu ve Tırnova'ya ait 1742, 1751 tarihli vakfiyeleri, Kâdiri Şeyhi Hasan Efendi'nin 1839 tarihli Filibe'ye ait vakfiyesi, Hacı Timurzade Ebubekir Efendi ibn-i Timur Ağa'nın Hacıpazaroğlu'na ait 1655 tarihli vakfiyesi, III.Sultan Murad'ın Kerimesi Ayşe Hatun ibneti Sultan Murad'ın Tatarpazarı'na ait 1602 tarihli vakfiyesi, Bezm-i Alem Valide Sultan'ın 1845 tarihli Varna'ya ait vakfiyesi, Beşir Ağa'nın Killi İmail

Geçidi ile Zıstovi'ye ait 1744 tarihli beş adet vakfı, Serdar-ı Ekrem Hürşit Paşa'nın Uzuncaabad'a ait 1813 tarihli vakfiyesi, Evrenos-zâde Elhac Şemseddin Ahmed Bey ibni Ali Bey'in Tatarpazarı'na ait 1498 tarihli vakfiyesi, Rifatıye Meşâyihinden Zeynel Abidin Efendi ibni Ali Efendi'nin Tatarpazarı'na ait 1813 tarihli vakfiyesi, Tersane-i Amire Emini Yusuf Ağah Efendi'nin 1811 tarihli Varna'ya ait vakfiyesi, Ergani ve Maden Emini Mustafa Paşa'nın İslimye'ye ait 1774 tarihli beş adet vakfı, Uzi valisi Vezir Mehmed Paşa'nın 1760 tarihli Silistre'ye ait vakfı, Bahçivan Hüseyin ibni İbrahim'in Zağra-i Atik'deki 1819 tarihli vakfiyesi ve daha nicelerini saymak mümkündür.

Vakıfların isminin baş harfleri ile vakıf adedinin analizini yapacak olursak, A harfi 72, B harfi 10, D 10, E 23, H 56, İ 27, I 7, K 2, M 107, N 6, O 16, Ö 7, P 2, R 8, S 22, Ş 7, T 2, Ü 4, V 11, Z harfi ile başlayan vakıf adedi 2'dir.

Bu vakfiyelerin her biri içinde, bugün adı-sanı kaybolmuş çiftlikler, su değirmeni, cami, han, hamam, bedesten, mektep, medrese adı geçmekte olup, binlerce köy de bu eserlerin idamesi, çalışması için akar olarak atalarımız tarafından bırakılmıştır.

Yemen Fatihî Sinan Paşa'nın 1004 H/1595 M. tarihli vakfiyesinde aşağıdaki eserleri Allah rızası için vakfettiği görülmektedir.

"Rumeli Vilayeti'nde Hasköy Kazası'nda Uzuncaova sahrası'nda Emri Sultanî ile yeniden tesis ettiği kasabada gayet güzel bir cami, imâret, imârete bitişik 46 dükkân, ayrıca 36 dükkân 2 fırın, kantar, 2 hamam, Temlik-i sultani ve Hüküm-ü Hâkânî ile Sinan Paşa'ya bırakılan Uzuncaova adlı sahranın tamamı, Filibe Kazası'nda, Meriç Nehri üzerindeki 6 değirmen, Filibe'deki pirinç tarlaları, Filibe kazası Todoriç Köyü'ndeki Koyun Kışlağı denen arazinin tamamı, Uludere Çayı suyu ile dönen iki değirmen ve müstemilatı, Filibe Kazası Elbuncu Köyü'nün hududundaki yayla ve üç değirmen, Filibe Hakimi Mevlânâ Şeyhî Efendi'den satın alınan üç değirmen, bütün âlet ve ede-

vâtıyla, anbarıyla, dink adı verilen 4 pirinç değirmeni: Tatarpazarı denilen kasaba eteğinde bulunan, hududu belli arazi, mer'anın tamamı, Sadr'ül Vüzerâ Siyavuş Paşa'dan satın alınan hudud ve rüsümü hüccetinde yazılı Soğulmaz ve Kerdeme adlı iki köyün tamamı, Filibe Kazası'nda Geyvan Ağa'dan satın alınan Paşa Harkı denen Harkın tamamı.." İşte bunların tamamı sadece 402 vakıftan birinin emlakıdır.

Yahya Paşa'nın Recep 912 H./Kasım 1506 tarihli vakfiyesinde ise" ...Sofya'nın yukarı yanında Saraçpınarı'ndan şehre su getirerek çeşitli çeşmeler yaptırdı. Bir mescid, imâret, tabhâne, mutfak, fırın, bir bedesten ve içinde 36 dükkân ve 8 hücre (oda), bedesten yanında kervansaray, 7 dükkân ve lâtin tayfası için inşa ettirdiği odaların tamamı, Davut Attar Mahallesi'nde Hamza Çelebi bin Mustafa'dan satın aldığı ev, Sofya Lenşe Suyu üzerinde Yasin Çelebi'den rızaen satın aldığı kırıshane, bahçesi, Fatma binti Hızır'dan satın aldığı değirmen, üç oda Sofya yanında Budyana ve Malsofça adlı yerin ortasındaki çiftlik ve içindeki bilumum evler, ahurlar, Pobmatlı Mahallesi'nde Karagözoğlu Katip İlyas Çelebi'den satın aldığı 13 dükkân, 2 ev, Ahi Murad oğlu Mehmed'den satın alınan balıkçı dükkânı, Sofya'da inşa ettirdiği Hamam, Filibe'de Kalyorve adlı köyün tamamı, Niğbolu'da inşa ettirdiği kervansaray'ın tamamı ki 38 odalı, bir ahur ve kervansaraya bitişik 11 dükkân, karşısındaki kasap dükkânı, 23 adet debbağ dükkânının gelirinini tamamı Ahi Evran Tekkesi'ne, ayrıca Balıkçılar karşısında Rakça suyu üzerinde 22 dükkân, Aliman karşısında 10 hücre, 10 dükkân, Hisarkapısı önünde 5 dükkân, köprü üzerinde dört oda, Niğbolu Şiyakove mevkii yanında çiftlik, Niğbolu sancağı Lofça Kasabası'nda Lazale Kasrı ve buradaki hamam, Şumnu'da Vardar Yeniçeri Kadısı Mevlânâ Sinan Çelebi'den satın alınan hamam, Sabunhane, Ezdim adlı kasabada Süleyman Bey oğulları Kasım ve Yusuf Çelebi'den alınan hamam, Hırsove Kasabası'nda inşa ettirdiği hamam, Niğbolu Kardırganlı Mahallesi'nde inşa ettirdiği

çifte hamam, evler, dükkân, bina ettirdiği mektep 12 dükkân, bozahane...." Vakfiyede belirtilen emlak halen devam ediyor, ancak zamanınızı fazlaca almak istemediğimden Yahya Paşa'nın 1506 tarihli vakfiyesini burada kesiyorum.

Rahmetli Dr. Ekrem Hakkı Ayverdi, Bulgaristan'da 2356 cami-mescid, 142 medrese, 273 mektep, 174 tekke-zaviye, 116 han, 16 kervansaray, 3 **bedesten**, 113 hamam-kaplıca, 24 köprü, 75 **çeşme**, 27 türbe olmak üzere toplam 3339 vakıf menşeli eski eser tesbit etmiştir.

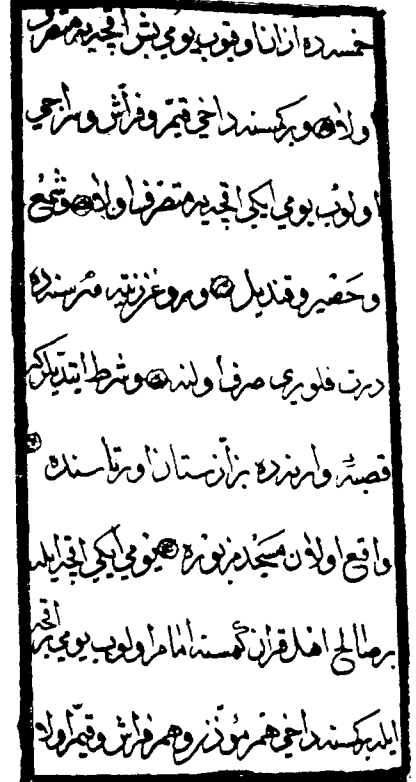
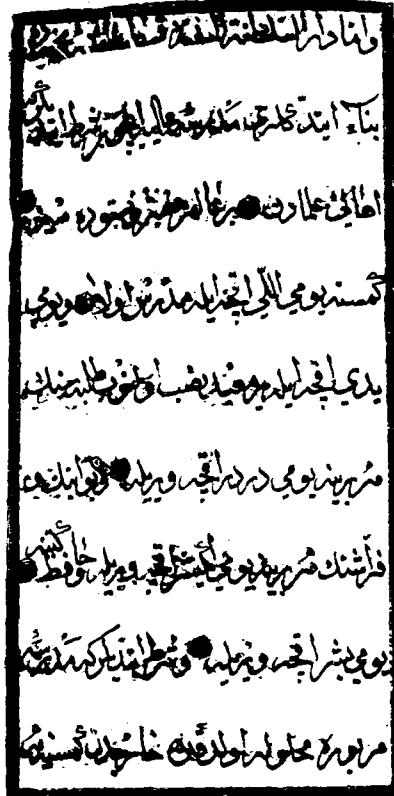
16-29 Eylül 1913'de yapılan İstanbul Muahedenamesi 6.maddesi son paragrafı şöyledir: " Müftüler İdare-i Evkaf ile dahi mükellef olduklarından, Başmüftü'nün başlıca vazifelerinden biri de onlardan hesap talep etmek ve buna ait defterleri hazırlatmaktır. Vakıf hesabına ait çeşitli defterler Türkçe tutulabilecektir.

8. maddede ise, İslâm Cemaatine ait her mahal ve Şehirde Evkâf işleri İslâm

Cemaatinin seçeceği kişilerle idare olunacak ve memurları Bulgar Hükümeti tarafından tanınacaktır. Her mahallin vakıfları, İslâm Hukukuna göre idare edilecek ve malları İslâm Cemaati hükmü şahsiyetine ait olacaktır. Vakıf mallarından hiçbirisi, ait olduğu cemaata bedeli ödenmedikçe istimlak olamaz, zaruretten dolayı vakıf mallarından birinin istimlakı icap ettiğinde, aynı kıymette ve aynı semtte diğer bir arsa verilmedikçe, ayrıca binanın bedeli ödenmedikçe bu işe teşebbüs dahi olunamayacaktır. İstimlakten elde edilen paralar Cemaati İslâmiyeye tevdi ve teslim edilecek, bedeller vakıf eserlerin tamir ve termimine harcanacaktır."

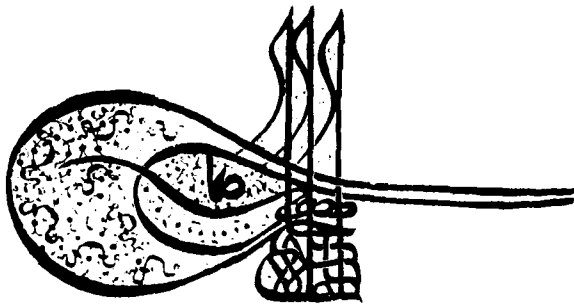
Şimdi bu eserlerin kaç ayakta, kaç Bulgar kazması ile yerle bir oldu?.. Camilerinde serbetçe dini ibadet yapılabiliyor mu? Örf ve adetlerini rahatça yerine getirebiliyorlar mı? Aralık 1984 tarihinden itibaren Bulgaristan'daki Türk bölgelerine girebilen, soydaşları ile serbestçe haberleşebilen var mı? Bu soruların cevabını takdirlerinize arz ediyorum.

Bulgaristan
vakıflarına
ait
bir
vakfiye

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اذبح كل يوم سبعون بالماء • وايقظ كل يوم سبعين بكلمة • جسد الله الذي رفق دونك بلطف جنة
 اذوق ناره وانعمون • وجاهدك امدك بانه انما لا اجدك الهول • كل من لا يعرف ان يكون سعيه في طاعة
 ربه طاعة في حق ربه الا ان لا يجد ما يجد • انذرك نظام العالم الرباني في حله من ربه • وادعه في ربه فان
 الحيرة لا في صفة جنة • اذ مع ايات ربه في صفة ان لا تفران • وحبس ايات ربه في قلبك في كل وقت
 والحيثان • وكفى عظمة من عظمة بناه في الوصف ثمان مائة ايات طاعة • وفيه الهدي الى الله في كل
 بقايتك انما ارات في العالم • بجنتك سبعا في ربه انما في كل وقت في كل وقت في كل وقت • كجنتك بلان
 انما حتى جازت كل جنة في ربه • فيسبحان في كل ما لا يور • في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
 واليسكن في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
 انما في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
 انما في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت
 انما في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت في كل وقت

سادى بىرامى الى ابي بكر بن محمد
 سادى بىرامى الى ابي بكر بن محمد
 سادى بىرامى الى ابي بكر بن محمد
 سادى بىرامى الى ابي بكر بن محمد

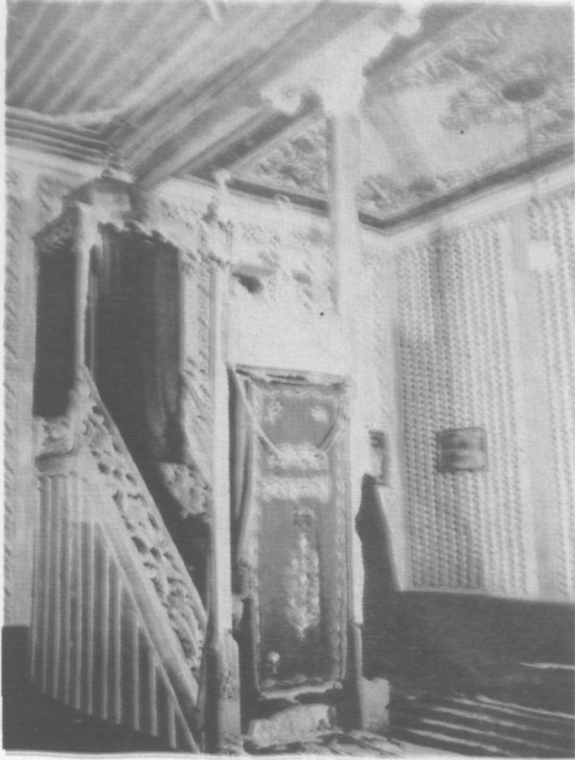
تاريخ مسقط رأسه في سنة 1000
 التاريخ الشريف في سنة 1000
 تاريخ مسقط رأسه في سنة 1000
 التاريخ الشريف في سنة 1000

Kanuni Sultan Süleyman'ın Vezirlerin'den İbrahim Paşa vakfiyesinin başlangıcı ve Kanuni Sultan Süleyman'ın tuğrası.

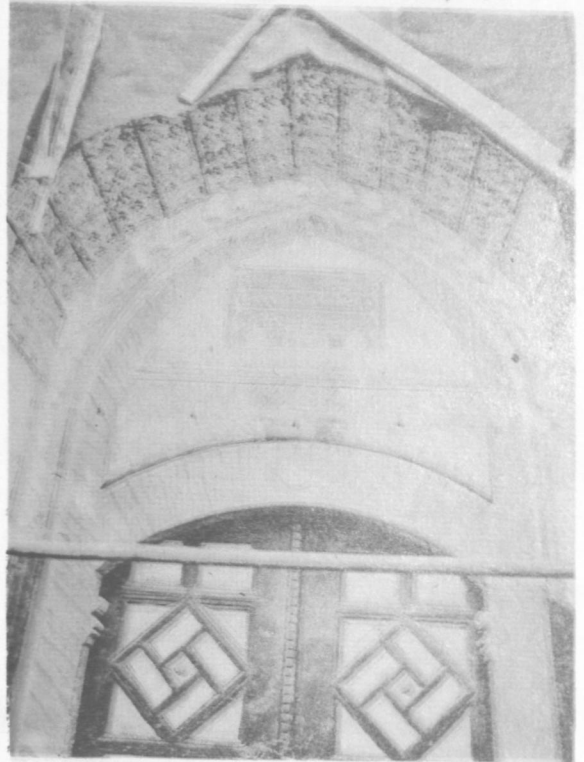

Resim 1 : Bulgaristan'ın Yanbol şehrindeki tarihî kapalı çarşı.

RESİM 2 : Balçık'ta Cebel Camii minberi.

RESİM 3 : Razgrad, İbrahim Paşa Camii'nin üzerinde asma kilit olan giriş kapısı.

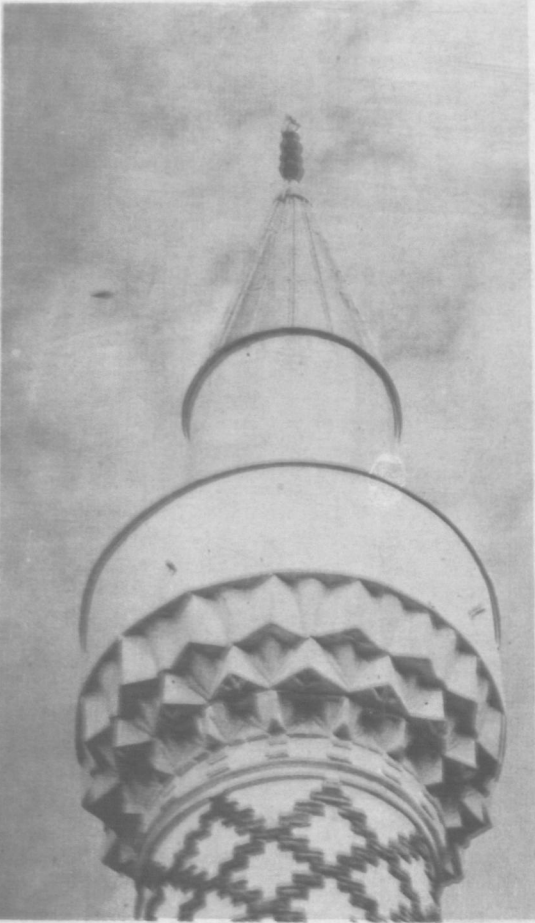

RESİM 4 : Brestovene Köyü Camii.

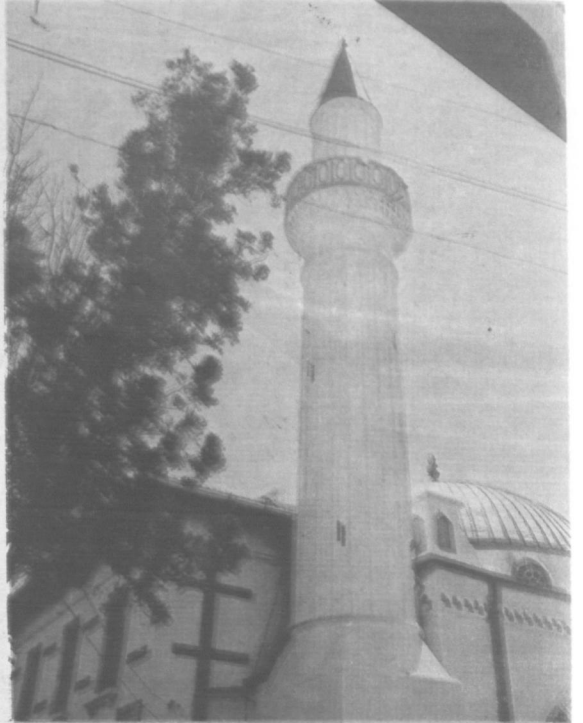

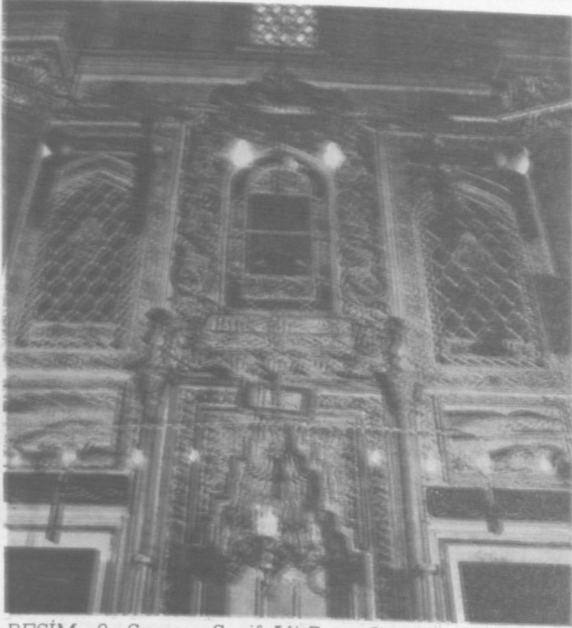
RESİM 5 : Sofya, Banya Başı Camii.

RESİM 6 : Filibe, Muradiye Camii minaresi

RESİM 7 : Pazarcık'ta Hacı Osman Camii.

RESİM 8 : Şumnu, Şerif Ali Paşa Camii mihrabı.

RESİM 9 : Şumnu, Şerif Ali Paşa Camii kalem işleri.

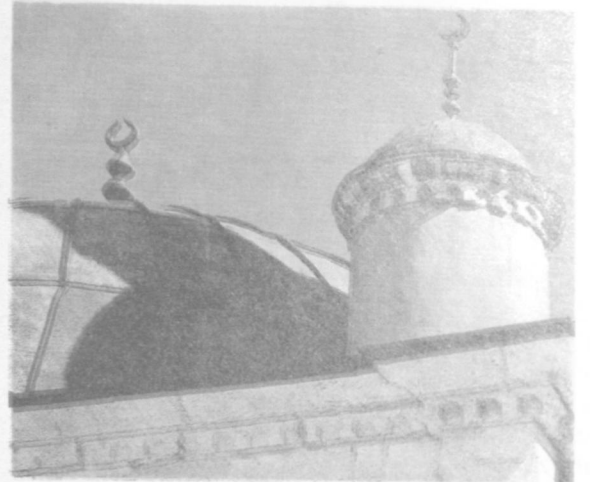
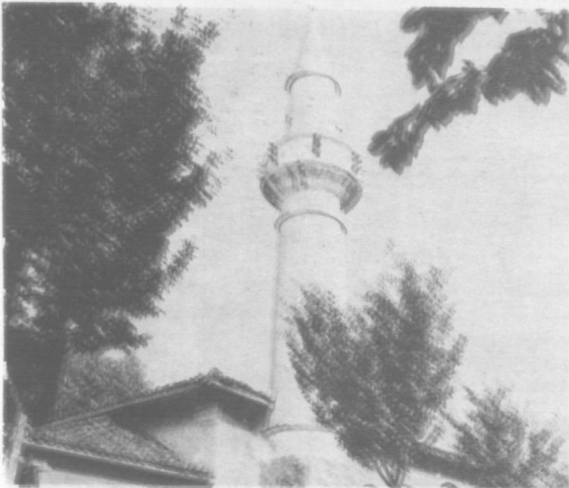
RESİM 10 : Şumnu, Şerif Ali Paşa Camii iç tezyinatı.

RESİM 13 : Razgrat Şigar Köyü Camii.

RESİM 11 : Şumnu, Şerif Ali Paşa Camii dış avlu giriş kapısı portali.

RESİM 12 : Silistre Camii kubbesi ve ağırlık kulelerinden bir görünüş.

RESİM 14 : Filibe, Muradiye Camii.

RESİM 15 : Karnabat Camii.

RESİM 16 : Krumovgrad Camisi minarede bulunan kitabe ve ayyıldız.

